

Ungvári Tamás új könyve gyűjteményes tanulmánykötet. A mű első részében összefoglaló tanulmányokat, vitacikkeket, összehasonlító tanulmányt és egy szimpla kuriózumot olvashatunk. A második rész írói portrékat tartalmaz, továbbá egy polemizáló cikket a *Zabihgyező* fordításáról. Az alábbiakban főleg a vitatható írások kiemelésére szorítkozunk.

A nagyobb tanulmányok közül A *világirodalom szemlélete* — igényes összefoglalás világirodalmi kultúránk múltjáról, jelenéről és jövő perspektíváiról. A *Magyar irodalomszemlélet* látszólag vitacikk. Veres Péter egyik írása azonban csupán kiindulópont és ürügy irodalomszemléletünk „fogalmi és logikai rendszerének” felülvizsgálatára. A *Mai irodalomszemlélet* c. írást viszont — amely a *Magyar Irodalmi Lexikon* első kötetével foglalkozik — nem szívesen látjuk viszont ebben a gyűjteményes kötetben. A *Lexikon* kisebb-nagyobb, bár valóságos hibái és hiányosságai alapján olykor felületesen általánosít a szerző, s az egész cikk hangvételében több a hatásvadászat, mint a meggyőző erő. Annál érdekesebbek az egyes szépirodalmi műfajok sorsát vizsgáló tanulmányok. A kötet címadó írásának tárgya: a személyiség és regényhős problémája a mai polgári irodalomban. Sajnos, a nagy igényű tanulmányba — amely az irodalom és a mai polgári filozófia kapcsolatát is részletesen elemzi — tárgyi tévedések, megalapozatlan tézisek és kisebb-nagyobb pontatlanságok is becsúsztak. Így a *Fin de partie* c. Beckett-darabban nem szerepel sem Harum, sem Vagg. A kérdéses szereplők neve: Hamm és Nagg (83. l.). Később Beckett *Molloy* c. regényének hősről azt írja Ungvári, hogy „a könyv végén ugyanoda jut el, ahonnan elindult: az erdő sötétjében kerengett csak reménytelenül.” (86. l.) Beckett regénye két belső monológból áll, következképpen két hőse van: Molloy és Moran. *Molloy története már a könyv közepén véget ér.* De Molloy sem csak az erdőben „kerengett”: volt a rendőrségen, egy özvegyasszonynál, s a város különböző helyein láttuk még felbukkanni. Csak ezután kúszott az erdőben körbe-körbe, ám csodálatos módon mégis kiért az erdő szélére, ahonnan belezuhant egy árokba. Nem érthetünk egyet a szerzőnek azzal a megállapításával sem, hogy a fasizmus leverése után az egzisztencializmusnak „elvont és individualista vonásai domborodnak ki.” (102—103. l.) Ungvári példái — „A min-

dennapi élet egyhangúsága, a távlatlanság, monotonía, a technika dehumanizáló hatása, a munkából hiányzó értelem és cél” — szinte kivétel nélkül megtalálhatók Camus 1942-es művében, a *Le Mythe de Sisyphe*-ben: „Fölkelés, villamosozás, négy óra a hivatalban vagy az üzemben, étkezés, villamosozás, négy óra munka, étkezés, alvás és hét-főn, kedden, szerdán, csütörtökön, pénteken és szombaton ugyanez a menet... Csakhogy egy napon felvetődik a «miért» kérdése...” A téves tévelt tények és művek egész sora cáfolja: Sartre politikai szereplése, nyilatkozatai, a Henri Martin-ügyben vállalt szerepe, Fucikról írott cikke, Simone de Beauvoir *Les Mandarins*-je, *Amerikai útinapló*-ja, *Visszaemlékezései*...

A *T. S. Eliot és a modern líra* c. tanulmányban a paradoxonokkal teletűzdelt, bonyolult nyelv aligha alkalmas egy vitathatatlanul „nehéz” költő megközelítésére: „A megszokhatatlan megszokásban az egyedüllét litániai hangzanak fel tört kánonokban. Hirtelen, rávezetés nélkül indul a vers: nem kezd az, amit nem hagyott abba. Nincs a költeménynek indukciója és vége, nem békül el benne semmi.” Vagy: „Gomolygó ősködből egy hirtelen vonzás meglödült csillagokat szakít ki, aztán elengedi őket, s önnön összetartó erejére bizza az amorf anyagot. A költő végigsimított rajta, de a formázást nem fejezte be, csak a kímetszést kezdte el. Csupa ellentmondás a vers. Alaktalanság, melyben van rendszer, értelmi erudíció, melynek eredményét nehéz érteni.” (173—174. l.) A fenti mondatokat a bevezető jellemzésből vetjük, amelyet maga a szerző is „zsúfolt-nak” érez és a későbbiek során megpróbál felbontani. Az eredményt azonban nem érezzük meggyőzőnek: Eliot-képünk a tanulmány végén is homályos, bizonytalan marad.

Sok értékes megfigyelést találunk *Az amerikai próza* c. tanulmányban, bár egész sor jelentős mai írónak (Ellison, Nin, Roth, Styron, Swados...) még a nevét sem említi a szerző. *Az Amerikai mítosz* c. írás alig több kuriózumnál. *Alice B. Toklas önéletrajza, amelyet Gertrude Stein írt* szenciós „leleplezéseivel” alaposan megtépázta ugyan a Hemingway-legendát, de komoly tanulsággal nem szolgál, és semmivel nem visz benmünket közelebb a Nobel-díjas író műveinek jobb, alaposabb megértéséhez.

A *klasszikus és a modern* Defoe pestisről szóló riportját veti össze Camus regényével „a történelmi folyamat elején

és végén felhangzó két felelet” szempontjából. Paradoxonok („A hajdani puritán materialistább volt az ateista metafizikusnál”) váltakoznak itt hatásos párhuzam-felvetésekkel („Csábító feladat lenne a csalót, mint igaz moralistát odafesteni az erkölcsi szenvedély modern megszállottja mellé” és valódi párhuzamokkal, amelyek rendre Defoe javára dőlnek el „a hajdani szerzót kaján biztonsággal fosztogató” Camus-vel szemben). Hogy mennyire meggyőző egy ilyen párhuzam és mennyiben indokolt a fenti kitétel használata egy olyan íróval kapcsolatban, akinek művében a pestis leírása legfeljebb ötödrangú fontosságú — ennek eldöntését az olvasóra bizzuk.

A kötet második részében írói portrékat olvashatunk, olykor kiemelkedően szép elemzésekkel. Kár, hogy a paradoxonok és az „érdekességek” halmozása miatt egy-egy színvonalas tanulmány itt-ott az irodalmi csevegés színvonalára süllyed. Thomas Hardy életének valóban fontos eseményei és művei sokkal jobban érdeklik az igényesebb olvasót, mint pl. az író halálát megelőző „baljós előjelek” és az a — tegyük fel — hiteles tény, hogy hűséges kutyája „néhány nappal megelőzte gazdáját.” (321. l.) Chesterton detektívregényeiről szólva vajon miért kell az olvasó tudomására hozni, hogy a fiatal Maupassant-nak Flaubert volt a mestere? (337. l.) De azt sem értjük, mi szükség van az ilyen típusú és tartalmú mondatokra: „A Huxley-féle szerelmi háromszög szögeinek összege sem több, mint az ismert irodalmi háromszögeké.” (384. l.)

A második rész egyik legszebb írása — *William Faulkner* — elsősorban két kitűnő műelemzéssel nyújt maradandó élményt. Nagy összefoglaló tanulmány

foglalkozik korunk egyik legnagyobb polgári drámaírójának, Arthur Millernek életművével. Az egészében rendkívül elismerő hangú írásnak azonban nem válik hasznára az utolsó bekezdés néhány bántóan nyersen megfogalmazott bíráló megjegyzése. (478. l.)

Ungvári Tamás tanulmánykötetének legfőbb értékét abban látjuk, hogy a válogatás és a szerencsés felépítés eredményeképpen — vázlatossága ellenére is — hasznos összefoglalást ad a mai nyugati (elsősorban angolszász és német) polgári irodalomról. Az irodalomtörténeti tanulmányokat és a műfajok metamorfózisát vizsgáló esszékét mintegy kiegészítik a kiemelkedő alkotókról készült arcképek. Mindez nem kis érdem, s éppen ez kötelez bennünket arra, hogy a kötet hiányosságaira is rámutassunk. Ungvári nagyon gyakran elfogadja a kész vagy sokszor csak annak tűnő eredményeket, túlságosan sokat ad mások véleményére. A tárgyi tévedéseket is bizonyára így vette át „avatott kalauzoktól”. Az „érdekességek” és a paradoxonok iránti túlzott vonzódása pedig már kritikusai modorossággal fenyeget, s erre azért kell felfigyelnünk, mert mindez legtöbbször a színvonal rovására történik. Nem a színes, olvasmányos stílust bíráljuk — ezt inkább üdvözljük —, hanem a keresettséget, a felületes forráskritikát, a túlzott nagyvonalúságot. Nagy kár ezért, mert e kötet legjobb írásai is arról tanúskodnak, hogy a szerző — amikor ellenáll a „kísértésnek” s nem szállítja le önként a mércét — modorosságok és „mutatványok” nélkül is tud tartalmasan, igényesen és érdekesen írni. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1966.*)

BENKŐ ÁKOS

EGY FORRADALMÁR HAGYATÉKA

MAGYAR LAJOS: KÉSŐI TUDÓSÍTÁSOK

Régi és már-már halaszthatatlan adósság törlesztését kezdte meg a Kosuth Könyvkiadó a *Késői tudósítások* közzétételével. A kötet szerzőjéről — ha eltekintünk itt Péchy Blanka *Regény* c. művétől, amelynek költött nevű hőseiben nem nehéz Magyar Lajosra ismerni — viszonylag még ma is keveset tudunk: 1891-ben született, 20 éves korában Budapestre került, s haladó szellemű polgári újságíróként kezdte pályáját. A háború alatt két

évig haditudósító. Ez az időszak, az ekkor szerzett tapasztalatok s a belőlük levont következtetések döntő módon meghatározták a fiatal újságíró további útját. Lelkesen üdvözli és tevékenyen is részt vesz az 1918-as Októberi Forradalomban, s a Tanácsköztársaság idején is elkötelezi magát a nép ügye mellett. Az ellenforradalmi bíróság elítéli, de 1922-ben — fogolycseraakció révén — a Szovjetunióba kerül, ahol kezdetben tovább újság-